

Covenant & Conversation

Jonathan Sacks
THE RABBI SACKS LEGACY

RABI LORD JONATHAN SACKS'IN ÖĞRETİ VE YAZILARINDAN

Covenant & Conversation yazılarına sağladıkları ve Harry (Chaim) Schimmel'in anısına adanan cömert sponsorlukları için Schimmel Ailesi'ne teşekkürlerimizle. "R. Chaim Schimmel'in Tora'sını, onunla ilk karşılaştığım zamandan beri severim. Sadece yüzeysel gerçeğe değil, altta yatan daha derin gerçeğe olan bağlantısıyla da ilgilenmeye gayret eder. 60 yıldır kendisine eşlik eden olağanüstü eşi Anna'yla birlikte, aile, cemaat ve Tora sevgisine adanmış bir yaşam inşa ettiler. Ortaya koydukları örnek yaşamla beni fazlasıyla etkilemiş müstesna bir çift." – Rabi Sacks

Nitsavim

Neden Yahudi Olmalı?

Hayatının son günlerinde Moşe, Tanrı ile Yisrael arasındaki antlaşmayı yeniler. Devarim kitabının bütünü, antlaşmanın bir anlatımı niteliğindedir – nasıl başladı, koşulları nedir, neden Yisrael'in bir *am kadosh* (kutsal bir halk) olarak kimliğinin merkezini teşkil eder, vesaire. Şimdi yenilenme – yani halkın, Bizzat Tanrı'nın hükümleraltındaki kutsal bir halk olarak varlığına kendisini yeniden adama – anı gelmiştir.

Ancak Moşe, sözlerini, fiilen karşısında bulunan halkla sınırlamamak konusunda çok dikkatlidir. Ölümü yaklaşmıştır ve gelecekteki hiçbir neslin "Moşe bizimle değil, atalarımızla antlaşma yaptı. Biz rızamızı vermedik. Bizi bağlamaz" diyememesini temin etmek istemektedir. Bunu ihtimal dışı bırakmak için Moşe şu sözleri söyler:

Bu yeminli antlaşmayı yalnızca sizinle yapıyor değilim. Hem bugün burada bizimle olup Tanrı'nın Huzuru'nda duranlarla hem de bugün bizimle burada olmayanlarla [yapıyorum bu antlaşmayı].

Otoritelerin işaret ettikleri üzere "burada olmayanlar" ifadesi, o dönemde hayatta olup hasbelkader dünyanın başka bir yerinde bulunan Yisrael mensuplarını kastediyor

olamaz. Böyle bir şartta gerek yoktu, çünkü zaten tüm halk orada toplanmış haldeydi. Dolayısıyla Moşe olsa olsa "henüz doğmamış nesiller" demek istiyor olabilir. Antlaşma, o günden bu güne kadar tüm Yahudileri bağlamaktadır. Talmud'un söylediği gibi: Hepimiz *muşba ve-omed meAr Sinay* yani "Sinay Dağı'ndan [beri] yeminle bağlanmış" durumundayız (Yoma 73b, Nedarim 8a). Atalarımız, Tanrı'nın halkı ve Tanrı'nın kanunlarına tabi olmayı kabul ederek, bu konuda hepimizi yükümlü kılmışlardır.

Yahudilik hakkındaki en temel gerçeklerden birinin ardında da bu vardır. Yahudiliği sonradan kabul edenler hariç, bizler, Yahudi olmayı seçmeyiz. Yahudi olarak doğarız. Kızlar için on iki, erkekler için de on üç yaşında, emirlere tabi ve eylemlerinden sorumlu, yasal yetişkinler haline geliriz. Ama bizler, aslında doğduğumuz andan itibaren antlaşmanın bir parçasıyızdır. *Bat* veya *bar mitsva* bir "onay" değildir. Yahudi kimliğinin gönüllü bir kabulünü içermez. O seçim üç bin yılı aşkın bir süre önce, Moşe "Bu yeminli antlaşmayı yalnızca sizinle ... değil... bugün bizimle burada olmayanlarla", yani biz de dâhil olmak üzere tüm gelecek nesillerle de yaptığını söylediği gün yapılmıştır.

Ama bu nasıl olabilir? Şüphesiz, Yahudiliğin temel ilkelerinden birine göre *rıza yoksa yükümlülük de yoktur*. Tarafı olmadığımız bir antlaşmayla bağlı olmamız nasıl mümkün

olabilir? Uzun zaman önce ve uzak bir yerde çok uzak atalarımız tarafından alınmış bir karar temelinde bir antlaşmaya nasıl tabi olabiliriz?

Nitekim Hahamlarımız benzer bir soruyu, Moşe'nin günlerinde fiilen orada olan ve rızalarını dile getiren Çöl Nesli için de sormuşlardır. Talmud onların "Hayır" demek konusunda tamamen özgür olmadıklarına işaret eder:

Kutsal ve Mübarek Tanrı, dağı onların üzerinde bir leğen gibi havada tuttu ve dedi: Eğer 'Evet' dersiniz ne âlâ. Ama eğer 'Hayır' dersiniz, orada olacak mezarınız."

Şabat 88b

Bununla ilgili olarak Rav Aha bar Yaakov "Bu, antlaşmanın meşruiyetine yönelik temel bir meydan okuma teşkil ediyor" demiştir. Talmud buna cevap olarak, halkın mutabakatı o sırada tamamen özgür bir tercihin sonucu olmamış olsa da, Yahudilerin, gönüllü rızalarını Ester Kitabı'nda ima edildiği üzere, Ahaşveroş'un günlerinde dile getirdiklerini söyler.

Bu belirli öğretiyi tartışmanın yeri burası değil, ama buradaki asıl nokta açıktır. Hahamlarımız, bir sözleşmenin, bağlayıcı olabilmesi için özgürce yapılmış olması gerektiğine büyük bir kuvvetle inanmaktaydılar. Ama biz Yahudi olmayı kabul etmiş değiliz. Biz, çoğumuz, Yahudi olarak doğduk. Moşe'nin günlerinde sözleşmenin yapıldığı sırada orada değildik. Henüz yoktuk. Öyleyse nasıl bu antlaşmayla bağlı olabiliriz?

Bu basit bir soru değildir. Diğer tüm sorular bu sorunun etrafında döner. Yahudi kimliği nasıl olur da ebeveynden çocuğa aktarılabilir? Yahudilik sadece ırksal veya etnik bir kimlik olsaydı bunu anlamak daha kolay olurdu. Ne de olsa birçok şeyi ebeveynlerimizden miras alırız ki bunların en barizi genlerimizdir.

Bir *alaha* prensibi vardır: *Zahin le-adam şelo be-fanav*: "Başka birine, onun bilgisi veya rızası olmadan bir hak/fayda kazandırılabilir" (Ketubot 11a). Ve her ne kadar Yahudi olmanın bir fayda olduğuna kuşku yoksa da, bir anlamda bu aynı zamanda bir yükümlülüktür, meşru tercihler yelpazesi üzerinde, ihlali ciddi sonuçlara yol açabilecek bir kısıtlamadır. Yahudi olmasaydık, Şabat günü çalışabilir, kaşer olmayan yiyecekleri yiyebilirdik vesaire. Bir kişiye kendi rızası olmadan bir hak kazandırabilirsiniz, ama bir yükümlülük yükleyemezsiniz.

Kısacası, Yahudi kimliği hakkındaki "soruların sorusu" budur. Nasıl olur da, kendi tercihimiz olmadan, sırf atalarımız bizim adımıza mutabık oldular diye, Yahudi kanunu ile bağlı olalım?

*Radical Then, Radical Now*¹ adlı kitabımda, bu sorunun tam olarak ne zaman ve nerede sorulduğunun izini sürmenin ne kadar büyüleyici olduğuna işaret etmiştim. İlginçtir, diğer her şeyin buna bağlı olduğu gerçeğine rağmen bu soru pek de sık sorulmamıştı. Çoğunlukla, Yahudiler 'Neden Yahudi olmalı?' sorusunu sormamışlardı. Cevap gayet açıktı: Anne ve babam Yahudi. Büyükanne ve büyükbabalarım Yahudi. Bu yüzden ben de Yahudi'yim. Kimlik, çoğu çağda çoğu insan tarafından kanıksanan bir şeydir.

Ancak kimliğin mesele edildiği bir dönem olmuştu: Babil sürgünü. Peygamber Yehezkel şöyle der: "Canınızın çektiği, '[Diğer] ülkelerin ulusları ve aileleri gibi olup ağaca ve taşa ibadet edelim' şeklinde dile getirdiğiniz düşünceniz gerçekleşmeyecektir!" (Yehezkel 20:32). Bu, Yahudilerin aktif bir şekilde kimliklerini terk etme isteklerinden bahsedilen ilk yerdir.

Aynısı Hahamlarımızın döneminde de olmuştu. MÖ ikinci yüzyılda, Yahudi

¹ Jonathan Sacks, *Radical Then, Radical Now* [O Zaman Radikal, Şimdi Radikal], London: HarperCollins, 2000, (Kuzey Amerika'da *A Letter in the Scroll* [Tomarda Bir Harf] başlığıyla yayımlanmıştır, New York: Free Press, 2000).

olmaktansa Yunan olmayı tercih eden Helenleşmiş Yahudiler olduğunu biliyoruz. Daha sonraları Roma yönetimi altındayken Romalı olmak isteyenler de olmuştur. Hatta Yahudi oldukları gerçeğini gizlemek amacıyla, *berit milayı* geriye almak üzere *epispasm* adı verilen bir operasyon geçirenler bile vardı (bu kişiler İbranice *meşuhim* olarak biliniyordu).²

Üçüncü sefer, on beşinci yüzyılda İspanya'da olmuştu. O dönemde, tam da bizim, antlaşmanın nasıl olup da günümüzdeki Yahudileri bağlayabildiği hakkında ortaya attığımız soruyu soran iki açıklama otoritesi görüyoruz: Rabi Yitshak Arama ve Rabi Yitshak Abravanel. Bu soruyu, daha önceki otoriteler sormamış olmasına rağmen onların sormasının ardındaki sebep, yaşadıkları dönemde – 1391 ve 1492 arası – İspanya Yahudilerinin üzerinde Hristiyanlığa geçmeleri için büyük bir baskı olmasıydı ve yaklaşık üçte birinin bunu yapmış olması muhtemeldir (bu kişiler İbranice *anusim*, İspanyolca *konversos* ve aşağılayıcı bir terimle *marranos*, “domuzlar” diye anılıyorlardı). “Neden Yahudi kalmalı?” sorusu gerçektir.

Yukarıda sorduğumuz soruya verilen cevaplar farklı zamanlarda farklı şekillerde tezahür etmiştir. Yehezkel sözünü sakınmadan cevap vermişti: “‘Yemin ediyorum!’ diyor Efendi A-Şem, ‘[Gerekirse] kuvvetli bir elle, uzanmış bir kolla, dökülen bir gazapla hükmedeceğim üzerinizde!’” (Yehezkel 20:33). Başka bir deyişle, Yahudiler kendi kaderlerinden kaçmaya çalışabilirler, ama bunda başarısız olacaklardır. Kendi isteklerine aykırı bile olsa her zaman Yahudiler olarak bilineceklerdir. Trajik bir şekilde, iki büyük asimilasyon çağında, on beşinci yüzyıl İspanya'sında ve on dokuzuncu yüzyıl ile yirminci yüzyılın başlarında Avrupa'da olan da budur. Her iki dönemde de ırksal antisemitizm sona ermemiş ve Yahudiler kimliklerinden kaçsalar bile zulüm görmeye devam etmişlerdir.

Hahamlarımız bu soruyu mistik yönden cevaplamışlardır. Buna göre, henüz doğmamış

Yahudi ruhları bile Sinay'da hazır bulunmuş ve antlaşmayı onaylamıştı (Şemot Raba 28:6). Başka bir deyişle her Yahudi, henüz doğmamış olsa bile, Moşe'nin günlerinde kendi rızasını vermişti. Bu öğretinin üzerindeki gizemi kaldırmak adına, belki de Hahamlarımızın demek istediği şudur: En asimile olmuş Yahudi bile, kalbinin derinliklerinde Yahudi olduğunu bilir. Bu durumun, Heinrich Heine ve Benjamin Disraeli gibi kamuya mal olmuş simalarda görüldüğü söylenebilir. Bu kişiler birer Hristiyan gibi yaşamışlar, ama birçok kez Yahudi gibi düşünmüş ve yazmışlardı.

On beşinci yüzyılda İspanya'da yaşayan açıklama otoriteleri ise bu cevabı sorunlu bulmuşlardı. Rabi Yitshak Arama'nın söylediği gibi, her birimiz hem beden hem de ruhtan oluşuruz. Öyleyse ruhumuzun Sinay'da hazır bulunduğunu söylemek nasıl yeterli olabilir? Ruh, bedeni nasıl yükümlü kılabilir? Tabii ki *ruh*, antlaşmaya mutabıktır. Manevi açıdan, Yahudi olmak bir ayrıcalıktır ve bir ayrıcalığı bir kişiye rızası olmadan kazandırabilirsiniz. Ama beden için, antlaşma bir yükür. Fiziksel zevkler üzerinde her türden kısıtlamaları gerektirir. Dolayısıyla eğer gelecek nesillerin ruhları orada idiyse bile, bedenleri orada olmadığı için, bu tam bir rıza teşkil etmez.

Radical Then, Radical Now kitabı benim bu soruya verdiğim cevaptır. Ama belki daha da basit bir cevap vardır. Bizi bağlayan her yükümlülük mutlaka bizim özgürce razı olduğumuz bir yükümlülük olacak diye bir kural yoktur. Örneğin, doğumla birlikte gelen yükümlülükler vardır. Bunun klasik bir örneği bir veliaht prens veya prenestir. Bir tahtın veliahdı olmak, bir dizi görevi ve başkalarına hizmetle geçen bir yaşamı gerektirir. Bu görevleri ihmal etmek mümkündür. Marjinal koşullarda bir hükümdarın tahttan çekilmesi bile mümkündür. Ama kimse bir tahtın varisi haline gelmeyi seçemez. Bu bir kader, doğumla birlikte gelen bir yazgıdır.

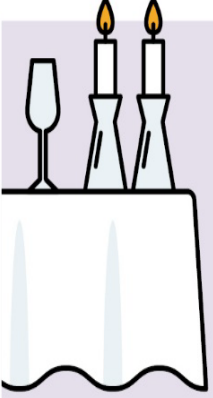
Hakkında Bizzat Tanrı'nın “Oğlum, *behorumdur* Yisrael” (Şemot 4:22) dediği halk, kraliyet ailesine mensup olduğunu bilir. Bu bir ayrıcalık olabilir. Bir yük olabilir. Doğrusu, bu neredeyse her ikisidir. Ancak bizimle ilgili

² Modiin'li Rabi Elazar'ın Mişna Avot 3:15'te “Atamız Avraam'ın antlaşmasını fesheden” birinden bahsederken kastettiği budur.

önemli olan tek şeyin seçtiklerimiz olduğunu düşünmek, Aydınlanma sonrası döneme özgü garip bir yanılsamadır. Çünkü gerçek şudur ki, kendimiz hakkındaki en önemli gerçeklerin bazılarını seçiyor değildir. Doğmayı seçmedik. Ebeveynlerimizi seçmedik. Doğum yerimizi ve zamanımızı seçmedik. Ama işte, bunların her biri kim olduğumuz ve bizden nelerin beklendiği konusunda büyük etki sahibidir.

Biz, doğmamızdan çok uzun bir süre önce başlamış ve biz buradan ayrıldıktan sonra da çok uzun bir süre boyunca devam edecek olan bir hikâyenin parçalarıyız. Ve hepimizi ilgilendiren soru şudur: Hikâyeye devam edecek miyiz? Yüz nesil atalarımızın ümitleri, bizim buna gönüllü olmamıza güvenmektedir. Kolektif belleğimizin derinliklerinde Moşe'nin sözleri yankılanmaya devam etmektedir: "Bu

yeminli antlaşmayı yalnızca sizinle ... değil... bugün bizimle burada olmayanlarla [da yapıyorum]." Hepimiz bu hikâyede kilit birer role sahibiz. Onu yaşayabiliriz. Onu terk edebiliriz. Ama bu, kaçınabileceğimiz bir seçim değildir ve muazzam sonuçlara sahiptir. Antlaşmanın geleceği bize bağlıdır.

Şabat Sofrası İçin Tartışma Soruları

1. Hangi yönleriniz önceden belirlenmiştir? Hangi yönlerinizi siz seçtiniz?
2. Binlerce yıl önce başlamış olan ebedi Yahudi tarihindeki rolünüzü nasıl görüyorsunuz?
3. Sizce "diğer uluslar gibi olmak" fikri Babil sürgünü döneminde neden o kadar güçlü bir cazibeye sahipti ve bugün de hâlâ o cazibesini koruyor mu?